

СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ДЛЯ КУРСАНТІВ ДСНС УКРАЇНИ

© Демент М. О., 2017

<http://orcid.org/0000-0003-4975-384X>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.1116999>

У статті розкрито засади створення сприятливого освітнього простору для курсантів Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України). У роботі використовувався комплекс методів теоретичного дослідження: порівняльний аналіз наукової, навчально-методичної та військової літератури з метою визначення стану розробленості проблеми дослідження; аналіз нормативної документації щодо організації навчально-виховного процесу вишів ДСНС України з метою визначення особливості створення освітнього простору для курсантів ДСНС; класифікація та систематизація різних поглядів на проблему сучасних напрямів і шляхів розвитку освітнього простору для курсантів. Основні результати роботи полягають в визначенні поняття «освітній простір» курсанта, засад його створення, з'ясування його основних складників. Результатом проведеного дослідження є запропонований автором підхід щодо створення сприятливого освітнього простору для курсантів ДСНС України, що сприяє подальшій успішній професійній діяльності.

Ключові слова: створення, освітній простір, курсант, майбутній офіцер, ДСНС України, професійна діяльність.

Демент М. А. Создание благоприятного образовательного пространства для курсантов ГСЧС Украины

В статье раскрыты основы создания благоприятного образовательного пространства для курсантов Государственной службы Украины по чрезвычайным ситуациям (ГСЧС Украины). В работе использовался комплекс методов теоретического исследования: сравнительный анализ научной, учебно-методической и военной литературы для определения разработанности проблемы исследования; анализ нормативной документации по организации учебно-воспитательного процесса вузов ГСЧС Украины для определения особенности создания образовательного пространства для курсантов; классификация и систематизация разных взглядов на проблему современных направлений и путей развития образовательного пространства для курсантов. Основные результаты работы заключаются в анализе понятия «образовательное пространство» курсанта, рассмотрении основ его создания, выяснения его основных составляющих. Результатом проведенного исследования является предложенный автором подход по созданию

благоприятного образовательного пространства для курсантов ГСЧС Украины, который способствует успешной профессиональной деятельности.

Ключевые слова: создание, образовательное пространство, курсант, будущий офицер, ГСЧС Украины, профессиональная деятельность.

Dement M. Creation of favorable educational environment for cadets of State Emergency Service of Ukraine

In the article the bases of creation of favorable educational environment for cadets of State Emergency Service of Ukraine are offered. The complex of methods of theoretical research was used in the article: comparative analysis of scientific, learning, methodical, military sources in order to determine the state of the research problem; analysis of nomenclature documents of organization of learning process at universities of State Emergency Service of Ukraine in order to find out the features of creation of educational environment for cadets of State Emergency Service of Ukraine; classification and systematization of different points of views to the problem of modern directions and ways of development of educational environment for cadets of State Emergency Service of Ukraine.

The basic results of the article are the analysis of term «educational environment», the underpinnings of its creation and its main components. The term «educational environment» in our research is interpreted as a form of existence of integrated educational processes, events and phenomena, that are filled by human senses, well-organized to the varieties of intellectual activity and co-operation. We selected two basic components of cadets' educational environment.

The organizational and administrative component of educational environment foresees logistical, educational and technological (methods, forms, learning tools, educational technologies etc) support of educational process; co-operation in the link 'cadet – teacher – officer', administration, representatives of universities (library, computer class etc); creation of favorable conditions for cadets' professional activity; improvement of officers' and teachers' professional activity as well.

The content and informational component provides the information ground, its accompaniment, satisfaction of cadets' educational needs and is directed to cadets' getting competencies and forming skills (informative, operational, organizational etc) by means of information technologies. The information technologies develop the educational environment greatly.

The approach to creation of favorable educational environment for cadets of State Emergency Service of Ukraine offered by the author is the main result of the research, it influences to cadets' successful professional activity.

Key words: creation, educational environment, cadet, future officer, State Emergency Service of Ukraine, professional activity.

Постановка проблеми. Професійна діяльність курсантів у вищих навчальних закладах Державної служби України з надзвичайних ситуацій

(ДСНС України) спрямована на ліквідацію аварій, пожеж, рятування людей, знешкодження боєприпасів тощо. У багатьох випадках життя та здоров'я постраждалого населення залежить від ефективних та надійних дій працівників ДСНС України. Тож підготовка курсантів до професійної діяльності має бути ефективною. Звертаємо увагу на те, що в «Концепції забезпечення якості вищої освіти України» наголошується на необхідності забезпечення потужного інформаційного поля, створеного за допомогою сучасних інформаційних технологій, як єдиного можливого способу еволюції української вищої освіти.

Як встановлено під час проведення нами пілотажного дослідження в Національному університеті цивільного захисту України (м. Харків), у якому брали участь 120 викладачів та офіцерів вищих навчальних закладів ДСНС, 56 % опитаних розуміють важливість створення освітнього простору для курсантів, в якому застосовують інформаційні технології в процесі професійної підготовки курсантів, але звертаються до інформаційних технологій епізодично, 20 % – майже не використовують зазначені технології.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останніх дослідженнях на підставі аналізу наукової літератури було визначено теорію і практику професійної діяльності майбутніх офіцерів ДСНС [1], схарактеризовано провідні підходи і тлумачення освітнього простору для курсантів [2; 3; 4]. Однак *невирішеною частиною цього досить актуального питання* залишається аналіз створення сприятливого освітнього простору для курсантів ДСНС для їх подальшої ефективної професійної діяльності.

Формулювання мети статті та завдань. Мета статті – визначити засади створення сприятливого освітнього простору для курсантів ДСНС України під час їх підготовки до професійної діяльності. Для вирішення вказаної мети поставили такі завдання: розглянути поняття «освітній простір» курсанта; визначити засади створення сприятливого освітнього простору для курсантів ДСНС України як засіб удосконалення їхньої професійної діяльності; з'ясувати основні складові сприятливого освітнього простору для курсантів у контексті їх професійної діяльності в ДСНС України.

Виклад основного матеріалу статті. Специфіка професії офіцера, високий рівень його соціальної відповідальності, пов'язаної з виконанням ризиконебезпечних завдань в екстремальних умовах щодо забезпечення державних інтересів зумовлюють особливості професійної діяльності. Аналіз

практики професійної підготовки майбутніх офіцерів ДСНС України дає підстави свідчити, що створення сприятливого освітнього простору для курсантів не завжди віднаходить висвітлення у професійній підготовці, що не сприяє різнобічному й гармонічному розвитку особистості майбутнього офіцера, подальшій ефективній професійній діяльності.

Не викликає сумніву, що питання професійної діяльності мають тенденцію розглядатися у взаємозв'язку з іншими педагогічними і соціальними явищами в суспільстві. Оскільки сфера освіти існує не ізольовано, а в певному соціальному просторі, що в значній мірі визначає її розвиток і функціонування, то й освітні системи, знаходячись в певних умовах, виявляються залежними від них. Тому освітній простір є специфічною умовою існування систем освіти, що визначає суть їх розвитку. Як теоретична форма існування освітніх систем все частіше називається освітній простір [4].

У 90-і роки термін «простір» розглядався стосовно інформаційних технологій і психологічних досліджень [5]. Наприкінці минулого століття все частіше у наукових дослідженнях з'являються терміни «простір», а пізніше «освітній простір». Ми з'ясували, що єдиного підходу до визначення поняття «освітній простір» у сучасній науці не існує. Аналіз багатьох досліджень з питань освітнього простору (Н. Волкова, В. Ільїна, В. Ортинський [8], Н. Рибка, О. Редько, Т. Ткач [9]) свідчить, що в цілому освітній простір є формою існування інтегрованих освітніх процесів, подій та явищ, які наповнені людськими сенсами, впорядковані різноманіттям інтелектуальної діяльності і взаємодії. Термін освітнього простору визначається як загальний, що поєднує сукупності видів діяльності людини як суб'єкта освіти. Загалом освітній простір репрезентує місце, в якому відбувається освітня діяльність, здійснюються освітні впливи, у результаті яких відбувається засвоєння соціальних цінностей. Поняття «освітній простір» у нашому дослідженні тлумачиться (за Т. Ткач) як форма існування інтегрованих освітніх процесів, подій та явищ, що наповнені людськими смислами, упорядковані різноманіттям інтелектуальної діяльності і взаємодії.

На наш погляд, особливості освітнього простору ВНЗ ДСНС зумовлюються його пріоритетними завданнями: виховання курсантів у дусі відданого служіння українському народові, сумлінного ставлення до виконання службових обов'язків, навчання, непримиримості до недоліків, до порушень дисципліни, свідомого прагнення стати висококваліфікованими фахівцями;

підготовка вихованців морально й фізично здоровими, загартованими, спроможними долати можливі труднощі служби та надзвичайні ситуації; формування на базі загальноосвітньої підготовки майбутніх офіцерів ДСНС України їхньої професійної діяльності.

При створенні освітнього простору необхідно врахувати здобутки інтеграції цивільної і військової освіти, що задовольняє індивідуальні потреби кожного курсанта, викладача, офіцера. Цивільна та військова освіта постійно залишаються в центрі уваги вищої освіти. Інтеграцію цивільної та військової освіти можна розглядати в різних аспектах взаємодії військової освіти з надбанням цивільної в контексті освітнього простору: в історичному контексті, на рівні соціуму; на рівні конкретних соціальних установ, інститутів чи сфери середовища розвитку особистості (курсанта); на рівні вищих навчальних закладів, міжпредметного зв'язку навчальних дисциплін тощо.

На нашу думку, при створенні сприятливого освітнього простору будь-яка навчальна ситуація (завдання) реалізується через особистісно-розвивальну функцію, яка визначає специфіку навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі. Вона створює умови для вільного вибору курсантом засобів діяльності, способу мислення, пошуку шляхів вирішення навчальної ситуації (завдання), стилю поведінки, прояву самостійності у різних сферах навчальної та позанавчальної роботи. В технологічному розумінні навчально-виховний процес перетворюється у створенні умов для розкриття можливостей особистісного розвитку курсанта у межах інтеграції військової освіти з цивільною освітою, включення найкращих здобутків цивільної освіти у досвід використання освіти ДСНС. На наше глибоке переконання, це передбачає активність у стосунках з іншими курсантами, другими людьми, розв'язання внутрішніх криз, ревізію власного життєвого досвіду, корекцію моральних і ціннісних орієнтацій, ділових і особистісних конфліктів, проектування власного життя.

Як зазначає дослідник А. Капля, не всі спроектовані командирами і вихователями ситуації (завдання) будуть затребувані і реалізовані. Частина курсантів може віддати перевагу одним ситуаціям, частина взагалі не зможе реалізувати себе у запропонованих умовах, для іншої категорії взагалі потрібні переважно корекційні форми впливу, але в цілому різноманітність завдань і їх постійна поява забезпечить максимальне залучення курсантів у процес їх реалізації [6].

Отже, є всі підстави з визначенням особливостей, які характеризують освітній простір курсантів ДСНС. До них можна віднести наступні: національна система воєнізованої освіти, соціальне замовлення суспільства; організаційна система об'єднання курсантів, викладачів, офіцерів, що включає методи угруповання, структуру управління, розподіл обов'язків; система навчально-виховного процесу, що включає цілі професійної освіти, навчальні плани, методи, засоби навчання.

На нашу думку, сучасний освітній простір ВНЗ володіє необхідними потенційними можливостями для формування готовності до професійної діяльності. Будь-які контакти із зовнішнім світом, оточенням і освітнім простором впливають на курсанта позитивно або негативно, тому вкрай необхідно збільшити позитивний навчально-виховний потенціал освітнього простору. З огляду на це, стосовно нашого дослідження, ми виділили два основних складника освітнього простору.

Організаційно-управлінський складник освітнього простору передбачає матеріально-технічне та навчально-технологічне (методи, форми, засоби навчання, освітні технології тощо) забезпечення освітнього процесу; координацію взаємодії «курсант-викладач-офіцер», адміністрація, представники служб ВНЗ (бібліотеки, інформаційного класу, методичних кабінетів тощо); створення сприятливих умов для професійної діяльності кожного курсанта; удосконалення готовності до професійної діяльності офіцерів і викладачів. Важливим в цьому складнику є забезпечення взаємодії «курсант-викладач-офіцер». З огляду на це, створення сприятливого освітнього простору передбачає різноманіття способів взаємодії «курсант-викладач-офіцер», що детерміновано варіативністю цілей, змісту і методів організації навчально-виховного процесу; формування навчально-виховного процесу з урахуванням індивідуальності кожного курсанта; безперервність побудови навчально-виховної діяльності засобами інформаційних технологій, яка сприяє готовності курсантів до професійної діяльності.

В організаційно-управлінському складнику формуються цілі і професійні завдання, які в подальшому розв'язують суб'єкти навчального процесу. Щодо нашого дослідження основними цілями і завданнями є підготовка курсанта ДСНС до пошуку його місця в навколишньому світовому просторі, соціумі, формування у нього відповідних даному соціуму думок, поглядів, переконань,

знань, умінь і навичок, що сприяють успішному контакту з навколишнім простором і людьми, які оточують його.

Готовність до виконання професійних завдань формується через навчальну ситуацію. Маються на увазі наявність або відсутність просторового контакту між суб'єктами; характер простору взаємодії; зміст, з приводу якого організовується взаємодія (пізнання, наочно-практична або духовно-практична діяльність спілкування, гра і так далі); форми, в яких організовується взаємодія (парна робота або групова, міжгрупова або масова взаємодія); кооперативність або конкурентність взаємодії. Важливим є також норми і цінності, які покладені в основу змісту освітнього простору. Загальні норми і цінності взаємодії всіх суб'єктів освітнього простору визначаються соціально-політичною системою суспільства, державною політикою у сфері освіти і виховання, національною культурою, особистісною мотивацією, емоційними чинниками, менталітетом.

На підставі вищевикладених ідей можна стверджувати, що створення відповідного освітнього простору ВНЗ для курсантів має відбуватися відповідно до їхніх прагнень, інтересів, індивідуальних особливостей, а також передбачати проведення з ними на основі виявлених у цьому процесі об'єктивних і суб'єктивних складностей індивідуальної роботи коригувально-адаптаційного характеру. Причому у процесі організації навчальної взаємодії з курсантами, важливо враховувати вплив на їх особистісне формування з боку всіх визначених двох елементів, бо тільки в такому разі можна забезпечити найбільш вагомий педагогічний ефект.

Змістово-інформаційний складник забезпечує інформаційне поле, супровід, забезпечення освітніх потреб курсантів і спрямований на опанування курсантами необхідними компетенціями, формування майбутніми офіцерами необхідних навичок (інформаційних, операційних, організаційних тощо відповідно нормативних документів), насамперед, засобами інформаційних технологій. У взаємодії соціальних суб'єктів між собою і з суб'єктами переважають письмові засоби (накази, інструкції і тощо), у взаємодії індивідуальних і групових суб'єктів переважають усні засоби. Засоби інформаційних технологій сприяють організації і розвитку змісту освітнього простору.

Отже, важливим в змістово-інформаційному складнику є його забезпечення інформаційними технологіями. Використання інформаційних технологій у навчальному процесі обумовлює пошук та визначення сучасних

педагогічних умов у професійній підготовці курсантів ВНЗ ДСНС до майбутньої професійної діяльності, оскільки така підготовка фахівців-рятувальників істотно змінює роль і місце викладача та курсанта в системі «викладач-інформаційна технологія навчання-курсант».

Важливим при впровадженні інформаційних технологій є створення необхідної інфраструктури і навчально-методичної бази для формування готовності курсантів до професійної діяльності шляхом інформаційного забезпечення фахових навчальних дисциплін засобами Інтернет і мультимедійних технологій. Необхідними компонентами інфраструктури тут виступають: створення і розвиток загальноузівської локальної мережі; створення мультимедійних навчально-методичних комплексів на кафедрах і включення їх в розподілену базу даних навчального закладу з можливістю доступу до неї з комп'ютерних навчальних класів; розробка і створення автоматизованої системи управління якістю підготовки фахівця у ВНЗ тощо. Практичне забезпечення зазначеної інфраструктури в процесі професійної підготовки дає можливість істотно поліпшити рівень готовності до професійної діяльності курсантів у ВНЗ у цілому й вирішити ряд педагогічних проблем зокрема.

Так, об'єднання комп'ютерів в обчислювальні мережі істотно підвищує їх дидактичні можливості. Створення єдиної бази даних ВНЗ з можливістю доступу до неї кожного курсанта сприяє розв'язанню проблеми забезпечення міждисциплінарних зв'язків, доступу до навчально-методичної і наукової інформації, полегшує процес пошуку необхідної інформації. Засоби Інтернет і мультимедійні навчально-методичні комплекси, що охоплюють всі розділи навчального курсу, дають можливість курсантам засвоїти систему понять курсу на більш високому рівні й підвищити якість їхньої самостійної роботи. Створення автоматизованої системи управління якістю підготовки майбутніх офіцерів забезпечує технологізацію процесу професійної підготовки курсантів, автоматизує процес вирішення адміністративно-управлінських завдань і здійснює програмне, методичне, інформаційне й технічне забезпечення процесу професійної підготовки.

Не підлягає сумніву, що для підвищення рівня готовності курсантів до професійної діяльності за допомогою інформаційних технологій, необхідно комплексно використовувати основні фактори інтенсифікації навчання: посилення цілеспрямованості, поглиблення мотивації, підвищення інтересу до

навчальної діяльності, збільшення інформативної місткості занять, підвищення складності завдань, прискорення темпу навчальних дій, активізація навчально-пізнавальної діяльності курсантів, удосконалення форм організації навчально-виховної діяльності, розвиток умінь та навичок самоосвіти і самовиховання, активізація навчальної діяльності викладача, офіцера. Психолого-педагогічна діяльність майбутнього офіцера ДСНС України обумовлюється необхідністю навчання і виховання, організації бойової і морально-психологічної підготовки особового складу і знаходиться в тісній взаємодії із змістом і особливостями службово-бойової і військово-спеціальної діяльності.

Використання засобів інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх офіцерів ДСНС створює можливості для оперативного отримання ними необхідної інформації, її аналізу й використання, моделюванню й унаочненню ситуацій професійної діяльності, що сприяє успішності вирішення навчально-виховних завдань, а в подальшому формуванню готовності до професійної діяльності. Використання таких засобів сприяє ефективності збору, аналізу і відображення даних обстановки, мобільному ухваленню рішень і плануванню професійної службової діяльності частин і підрозділів ДСНС.

Впровадження засобів інформаційних технологій відображає рівень опанування інформаційною компетенцією, навички роботи в межах глобальної комп'ютерної мережі Інтернет, технології й етичні норми взаємообміну інформацією, навички взаємодії в комп'ютерних мережах і використання їх у практичній діяльності відповідно до власних ціннісних установок та орієнтацій. Це явище є інтегральним особистісним утворенням, опануванням та практичною реалізацією всіх складників якого здатні забезпечити кваліфіковане виконання професійної діяльності.

У цілому глобалізація розглядається як процес якісно нової інтеграції, взаємозв'язку і взаємозалежності сучасного світу, з урахуванням культурних традицій, інновацій і комунікацій. Інтернет, як один із проявів глобалізаційних тенденцій сучасної готовності до професійної діяльності, являє собою універсальне середовище, є одним з факторів соціального і культурного прогресу, що встановлює нові принципи буття: мережевий, віртуальний, інтерактивний [7, с. 10].

Вважаємо, що інтегративні процеси в Україні та в усьому світі, перехід від біполярної до поліполярної взаємодії, від діалогу до полілогу, постійно

зростаюча інформаційна мобільність користувачів повинні ґрунтуватися на принципах встановлення міжкультурних зв'язків.

Отже, створення освітнього простору з використанням засобів інформаційних технологій для майбутніх офіцерів ДСНС є особливим соціокультурним феноменом і характеризується тим, що має власні цінності, джерела інформації і канали взаємодії.

Висновки. У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновку про необхідність створення сприятливого освітнього простору для курсантських підрозділів у процесі підготовки до професійної діяльності. Підготовка курсантів, командирів підрозділів, професорсько-викладацького складу є частиною єдиної професійно-педагогічної підготовки і передбачає взаємодію в освітньому просторі, що дозволяє конструктивно впливати на професійну діяльність для виконання комплексу навчально-виховних завдань. Безперечно, створення освітнього простору буде успішним, якщо сприятиме забезпеченню співвідношення між суспільною значущістю професії рятувальника і її особистісним сенсом для курсанта, між службовою і навчальною діяльністю і уявленнями курсанта про них, досягненню позитивних результатів в службі й навчанні, опануванні інформаційних технологій, засобів сучасного зв'язку, розвитку самоосвіти.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні питання інтеграції різноманітних технологій в освітній простір, що сприятимуть прискоренню і оптимізації процесу професійної діяльності майбутніх офіцерів.

Література

1. Демент М. О. Аналіз результатів педагогічного експерименту у формуванні готовності майбутнього офіцера МНС до професійної діяльності. *Проблеми сучасної педагогічної освіти*. Сер.: Педагогіка і психологія: зб. наук. статей. Ялта, 2013. Вип. 39, ч. 2. С. 59–64.

2. Демент М. О. Готовність курсантів до професійної діяльності в умовах освітнього простору: базові принципи моделювання. *Психологічна безпека особового складу силових структур та персоналу екстремальних професій*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Академії ВВ МВС України. Х., 2013. С. 65–67.

3. Демент М. О. Освітній простір як педагогічна умова формування готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності. *Імідж сучасного педагога*. 2013. № 5. С. 44–47.

4. Демент М. О. Професійна підготовка майбутнього офіцера до взаємодії в освітньому просторі. *Вища освіта України. Теоретичний та науково-методичний часопис*: зб. наук. праць. К., 2009. Додаток 4, том IV (16). С. 125–130.

5. Демент М. О. Психолого-педагогічна готовність майбутнього офіцера до взаємодії в освітньому просторі. *Психологічна безпека особового складу силових структур та персоналу екстремальних професій*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. Академії ВВ МВС України. Х., 2009. С. 150–151.

6. Капля А. М. Організаційно-педагогічні умови соціалізації курсантів у вищому навчальному закладі МНС України: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. К., 2008. 18 с.

7. Кущенко О. С. Формування культури Інтернет-комунікації майбутніх учителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Запоріжжя, 2008. 23 с.

8. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. К., 2009. 472 с.
URL: http://pidruchniki.ws/12281128/pedagogika/osvitniy_svitoviy_prostir

9. Ткач Т. В. Психологічні засади проектування освітнього простору особистості: автореф. дис. ... д-р псих. наук: 19.00.07. К., 2010. 50 с.